

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация „Рисуването като средство за визуализация и развитие на архитектурна идея” на **Румяна Секулова Крумова**, докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма „Дизайн”, Нов Български Университет, София с научен ръководител доц. д-р Борис Сергинов за присъждане на образователна и научна степен Доктор по изкуствознание (дизайн) в професионално направление 8.2. Изобразително изкуство от **проф. д-р Нина Христова** Петкова, 8.2 и 1.3 (методика на обучението по история на изкуството), катедра „История”, Югозападен университет „Неофит Рилски” – Благоевград

Рецензираният труд се състои от 141 страници основен текст, 140 страници репродукции и 9 страници библиография с други извори. Основният текст е структуриран във въведение, шест глави и заключение, включващо критичен анализ, изводи и препоръки. Заглавието съответства на съдържанието на дисертацията. Намирам избора на темата за много сполучлив. Не ми е известно през последните две десетилетия в българската наука да е изследвана темата за рисунката като средство за развитие на архитектурната идея. Справките показват, че и в предшестващия период отсъства подобно научно изследване. Темата е дисертабилна и актуална: проблемът за връзката между рисуването и реализирането на архитектурните намерения е постоянен и има своите теоретични, исторически и дидактически проекции. Румяна С. Крумова има солиден личен опит както в сферата на практическата дейност на рисунката, така и в историята на изкуството, в частност в историята на декоративно-монументалното изкуство и архитектурата. Тя е предпочела да разработи теоретико-историческите аспекти на темата, чиито резултати могат да се приложат директно в преподавателската дейност във висшите училища.

Въведението на дисертационния труд аргументира избора на темата и нейната актуалност именно с дидактическите проблеми в обучението на архитекта-професионалист. Същевременно докто-

ранката мотивира и предпочетения теоретико-историческия аспект (пред методико-дидактическия) на темата. Посочени са ясно цел, задача (в единствено число), време, обект и методика на изследването. Целият последвал текст доказва, че Румяна С. Крумова изследва рисунката като визуализация на идеи в архитектурното проектиране или във възприятието на съществуваща архитектура. Целта на изследването (стр. 4) е да се проучи в исторически план ролята на рисунката в архитектурното творчество, да се изявят теоретичните закономерности във видовете рисунки, използвани за реализация на архитектурни идеи в съвременното архитектурно проектиране, за да се потърсят пътища за оптимално използване на обучението по рисуване на бъдещите архитекти към усъвършенстване на професионалната им подготовка и по-специално на способността им да създават творчески продукт. Извършената изследователска работа съответства на тази цел. Формулирана е една задача, но текстът в следващите глави показва, че са решени няколко задачи. Като отбелязвам това, държа да подчертая, че в последните години има достатъчно докторски дисертации с обратно съотношение: отлично формулирани научни цели и задачи, но слаби и ненаучни последващи ги текстови части, които изобщо не защитават целите и задачите. По тази причина забележката ми е отправена към процеса на изготвяне на дисертацията и неговото предварително обсъждане, когато дискусия и критичен колегиален прочит на текста са могли да коригират тези формулировки.

Румяна С. Крумова определя какво е рисунката на базата на ползваните от нея литературни извори, както и на базата на богатия си практически опит в рисуването. Проследени са теоретични съчинения върху рисунката и някои нейни исторически проявления, а след това са изведени анализи на обучението по архитектурно проектиране и конкретно на ролята на рисуването във формирането на архитекта. В следващите текстове на подразделенията на тази глава авторката включва анализи на обучаващия процес на студентите - бъдещи архитекти и на мястото, което

рисунката заема в този процес. Ясно се проявява богатият практически опит на Румяна С. Крумова, който е съотнесен с ползваните концепции от литературните извори. Авторката възприема принципа на единство между текст и образ, съотнасяйки своите анализи и интерпретации на рисунката като средство за визуализация на архитектурното виждане и мислене със самите рисунки. Съпровождащите 140 страници с название „Репродукции” са предимно рисунки, които се намират в тясна връзка с текста. Едно от главните достойнства на това дисертационно изследване е аналитичният подход към образите в този раздел. Тук няма самоцелно натрупване на образи (рисунки, фотографии, архитектурни проекти). Всяка репродуцирана творба е свързана с хода на изследването. Това освобождава текста от излишна описателност и разказвателност и Румяна С. Крумова излага своите изследователски тези с лекота и със завидно умение за разграничаване на същностното в рисунките, които е избрала за свой материал. Мисля, че този дисертационен труд нагледно показва как се осъществява едно изследователско решение в епохата на глобализацията. Докторантката се движи свободно в световния опит и в историческите периоди, синтезира познанията си за историята на архитектурата и за съвременната архитектура, подкрепяйки ги с отлично познаване на извори за информация. Тя с еднаква лекота и респект ползва и цитира както статии от американската преса през последните години, така и солидните руски научни издания отпреди много десетилетия (които мнозина днес избягват да цитират, тъй като не смятат това за престижно).

Логиката на дисертационното изследване се предопределя до голяма степен от обстоятелството, че принадлежи към приложното изкуствознание. Докторантката извежда своите тези и проследява определени проблеми на рисуването в областта на архитектурата, следвайки обективна необходимост в практикуването на познанията за рисунката, а не теоретично изведена празнота в научното изкуствознание, която търси да изследва. Напоследък този подход

се налага все по-често в докторските дисертации в областта на хуманитарните науки.

Налице е обоснован и разработен теоретичен модел на изследване.

Библиографията към дисертацията съответства на ползваните извори в самото дисертационно изследване.

Румяна С. Крумова изследва особеностите и различните изобразителни възможности на линията, светлосянката, както и пространствеността, тъй съществена за архитектурната рисунка. Принципът на обвързаност между слово и образ в интерпретацията на този изследователски материал, възприет от авторката, е особено благодатен. Избраните примери, на които се опира, в съчетанието си представят висок професионализъм в областта на изобразителните изкуства и архитектурата (докторантката предпочита термина „изобразителни“, а не „пластически“ изкуства, поради което и аз го ползвам в рецензията си). В шеста глава „Изобразяването в творчеството на архитекта“, в началото на която авторката пояснява, че включва подбрани примери на класици и известни съвременни архитекти, се проследява пряката връзка между рисуването и начините на изобразяване в различните жанрове на изобразителното изкуство „като начини, подпомагачи визуализацията на архитектурните идеи в творчеството на архитекта“ (стр. 95). Тази част от дисертацията има историко-теоретичен характер и намирам тази глава за ценна част от изследването. Тя потвърждава високата професионална култура на докторантката в областта на историята на изкуството и архитектурата, както и познанията ѝ за съвременното състояние на архитектурата, съчетани със завидна способност да интерпретира визуалната даденост със средствата на словото. Мисля, че именно тази глава има капацитет да бъде доразвита, конкретизирана с повече исторически примери и да се превърне в решение на задачата да се изследва историческата роля на рисунката в генезиса, развитието и реализирането на архитектурната идея. Тази

задача не е формулирана в уводната част на дисертацията, но на практика е изпълнена. По необходимост в тази част на изследването са включени голям брой цитати, най-вече такива, които свидетелстват за изведени от авторката тенденции в творчеството на художници, архитекти и художници-историци.

В заключителната част на дисертацията влизат „Заклучение” (стр. 139 – 140) и „Критичен анализ. Изводи и препоръки” (стр. 140 – 141). Изводите са формулирани така, че логично се разделят на теоретични и такива, които са насочени към обучението по рисуване в магистърска програма „Архитектурно проектиране” в Европейски Политехнически университет. Намирам изводите за логични и ценни, особено във втората си част. Може само да се съжالياва, че позовавайки се на опита си като преподавател по рисуване (стр. 140) Румяна С. Крумова не е включила и текст, в който да изложи този свой практически опит, както и анализ на самата магистърска програма. Това би изяснило как именно преподавателския ѝ опит е послужил за изведените изводи.

Имам някои критични забележки по отношение на рецензираната дисертация:

1. Румяна С. Крумова се опира на подбрани за изследването научни понятия, Мисля, че сред научните понятия, с които работи, Румяна С. Крумова трябваше да включи „рисунка-ескиз”, „скица” и „CAD изображение”. Наистина, в текста тя изяснява какво представляват те, но използваните от нея определения не се открояват отчетливо.
2. В глава пета „Проектиране чрез рисуване” (стр. 77 – 95) първото подразделение на главата (5.1.) „Рисунката-ескиз като израз на архитектурна идея” е с текст, твърде кратък за това заглавие, само страница и половина). Докторантката привежда резултатите от проведена анкета, обхващаща десет практикуващи архитекти. Неизвестно защо две анкети са дадени като репродукции с номер 68 и същите две анкети са сред трите ксерографирани анкети в приложението. Струва ми се, че по-убедително би било да се приложат

всички анкети, още повече, че те са само десет, както и да се посочи как именно са обработени получените данни.

3. В края на параграф 4 от глава пета Румяна С. Крумова прави заключение относно свободното скициране и завършената скица в архитектурната практика на ХХІ век. Първото обобщение на стр. 90 твърди, че „направените рисунки са вид разговор (фиг. 72)”, отбелязвам, че макар и да съм съгласна с тази интерпретация, на фигура 72 е репродуцирана скица на Оскар Нимайер, датирана 1949 г. Може би авторката е имала пред вид архитектурната практика на ХХ и ХХІ век, а не само на ХХІ в. Текстът на V.4. със заглавие „Ролята на рисуването в развитието на архитектурната идея” (стр. 92 – 94), което е най-близо до заглавието на дисертационния труд и настройва към значителни очаквания, е неоправдано кратък: включва три цитата и няколко общи констатации.
4. Заключението включва голям цитат, заемащ половината от обема му, който би стоял добре в изложението на дисертацията, а не в заключението.

Имам критична бележка и към начина, по който са поднесени цитатите. Например, цитатът от Джулио Карло Арган на стр. 120 – 121, посочен с бележка 119, е от статията „По въпроса за вътрешното пространство”. В бележката следва да се посочи първо тази статия, а после названието на сборника на български език „Изкуство, история и критика”. Същото се отнася и за цитат, означен с номер 122 на стр. 121.

Авторефератът е оформен според изискванията и съответства на дисертационния труд. Намирам, че научните приноси са изведени коректно и това са:

- Систематизиране на основните елементи на архитектурната графика, влияещи върху структурното изграждане на архитектурната рисунка.
- Класифициране на архитектурните рисунки по предназначение.
- Систематизиране и анализ на етапите на рисуване от натура в ескиза на архитекта.

Научните приноси съответства на съдържанието на дисертацията. Аз бих добавила и един сериозен научен принос, който докторантката не е изявила, но по същество произтича от проучванията ѝ (и по-точно от глава шеста), а именно: историко-теоретично проследяване на ролята на архитектурната рисунка от XVI в. до наши дни. Прави чест на Румяна С. Крумова, че в автореферата е изявила реални, а не псевдо-налични научни приноси с помпозно съдържание, каквито често съпровождат авторефератите на дисертации от последните години. Същото се отнася и до формулировките, отнасящи се до практическата и теоретична полезност на резултатите от труда. Намирам ги истинни по отношение на изследването. Румяна С. Крумова е проявила присъщата ѝ скромност във формулировките като пише, че тезата е онагледена с цветни приложения от творби на класици и съвременни архитекти, които поясняват представените факти и доказват изложението. На практика образите в приложението влизат във взаимодействие с текстовата част на дисертацията и самият им подбор (с няколко изключения) е авторско изследване. Резултатите от изследването представляват интерес за студентите по изобразителни изкуства и архитектура. Но по-същественото е, че изследването отговаря на обективна необходимост и резултатите от него могат да усъвършенстват преподаването във висшите училища.

Представени са пет публикации, отразяващи съдържанието и тематичната насоченост на дисертационния труд.

Статията, публикувана в „Годишник на Европейския политехнически университет 2010/2011“, „Рисуването като средство за визуализация и в изграждането на архитектурни идеи“ (стр. 112 – 122) пряко отразява същността на дисертационното изследване. В статията са систематизирани перспективите на архитектурното рисуване и типовете архитектурно рисуване (публикация №1). Останалите четири са под печат. „Рисуване и фотографиране в архитектурната визуализация“ (публикация № 2) анализира особеностите на рисунката и фотографията в процеса на реализиране на

архитектурните идеи, изявява свойствените им възможности, както и пътищата за взаимодействие на двата процеса в работата на архитекта. „Рисуването, дизайна и устойчивата архитектура” (публикация № 4) разглежда връзката между устойчивата архитектура, дизайна и рисуването, анализира примери от съвременната архитектура и интерпретира ролята на различните видове рисунки във формирането и визуализацията на архитектурните замисли. „Рисунката, израз на архитектурна идея в проектирането”, на английски език, (публикация № 3) е пряко свързана с дисертационното изследване. В статията са представени резултатите от анкетата, проведена сред български архитекти, които изясняват ролята на рисунката в архитектурното проектиране. И тази, както и предшестващите три публикации показват едно изключително ценно качество на Румяна С. Крумова: способност да адаптира професионалния език към формата и функциите на текста, който структурира. Въпреки пряката връзка с дисертационното изследване, нейните публикации се явяват не фрагменти от дисертация, а са построени на принципите на самостоятелната статия и съчетават същностни научни постановки с художествена изразителност.

Румяна С. Крумова е съставител на албума „Секул Крумов – Скулптура”, издаден през 2007 г.

Рецензията е резултат на дългогодишен интерес в областта на изкуствата и архитектурата, проектиран в педагогическата практика. Познавам преподавателската работа на Румяна С. Крумова във Факултета по изкуствата на ЮЗУ „Неофит Рилски”, където нейните лекции се посрещнаха от студентите с интерес.

Представеният дисертационен труд има научни качества и научни приноси и препоръчвам на членовете на уважаемото научно жури на Румяна Секулова Крумова да бъде присъдена образователната и научна степен Доктор по изкуствознание (дизайн) в професионално направление 8.2.

4 юни 2013 г.

проф. д-р Нина Христова

